

Valentina URSU

Depășirea percepțiilor deformate de propagandă și denigrări referitoare la cultura Basarabiei din anii 1918–1940

<https://doi.org/10.52603/rec.2026.39.26>

Recent a văzut lumina tiparului monografia „Renașterea culturii Basarabiei în contextul României întregite (1918–1940)”, elaborată de dr. în istorie, conf. univ. Larisa Noroc (Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău). Redactor științific: Valentina Ursu. Ediția a 2-a. Chișinău: Lexon-Prim, 2025. 256 p.

Monografia este dedicată unui subiect deosebit de actual. Moștenirea culturală din perioada interbelică continuă să trezească un viu interes în societatea moldovenească contemporană și controverse în interpretarea evenimentelor și faptelor. Ea solicită o analiză critică a vieții sociale, în ansamblu, dar și o prezentare pertinentă a rolului politicii culturale a guvernului român, oferind o perspectivă documentată și critică asupra realităților sociale din acea perioadă. Prin reconstituirea riguroasă a experiențelor concrete din anii 1918–1940, este posibilă construirea unei memorii colective fundamentate pe date factologice și documentare, depășind astfel inter-

pretările eronate de propaganda sovietică ale întregii perioade de aflare a Basarabiei în componența României, dar și unele percepții contemporane ale ideologilor comuniști.

Lucrarea abordează o perioadă importantă în istoria societății din România, marcată de transformări sociale, economice și culturale profunde, oferind o analiză detaliată prin prisma documentelor. Monografia se dovedește a fi un demers științific important pentru înțelegerea complexității societății din Basarabia din perioada interbelică.

Prezenta lucrare reprezintă rezultatul unei cercetări, bazate pe o bază solidă informațională și pe un bogat material documentar. Ea se sprijină pe un număr impresionat de documente de arhivă, documente publicate, ziare și reviste ale perioadei cercetate, materiale statistice, enciclopedii, dicționare, numeroase studii, editate la Chișinău, Arad, București, Cluj-Napoca, Craiova, Iași, Timișoara, Vălenii de Munte, Moscova, Paris etc.

Considerăm că este concepută reușit și metodologic argumentată structura monografiei. Ea i-a permis autoarei să analizeze contextul istoric al perioadei interbelice, să expună modul de organizare a vieții culturale, să descrie și să interpreteze rolul instituțiilor de culturalizare în schimbarea mentalității populației.

Lucrarea demarează cu o *Introducere* (pp. 4-21), în care au fost analizate sursele de documentare, au fost determinate scopul și obiectivele lucrării. Bucură interpretarea amplă a lucrărilor publicate în perioada interbelică, cea sovietică, a studiilor de după anii '80 ai sec. XX, precum și lucrări recente semnate de autori din Republica Moldova, România, Ucraina și alte țări. Apreciem cercetarea mai multor publicații periodice din perioada interbelică: *Viața Basarabiei*, *Glasul națiunii*, *Pagini basarabene*, *Dreptatea*, *Școala basarabeană*, *Curierul*, *Căminul cultural*, *Solidaritatea*, *Școala și Viața* etc., editate în limba română, dar și publicații de limbă rusă: *Бессарабия*, *Бессарабский вестник*, *Бессарабский край*, *Молва*, *Новое слово*, *Бессарабский экспресс*, *Голос* etc.

„Reintegrarea Basarabiei în mediul cultural românesc” este titlul Capitolului I (pp. 22-65). Aici se analizează situația culturii românești de până la 1918, realizările artistice în România interbelică, po-

litica culturală a statului român. Precum se știe bine, în perioada 1812–1918 Basarabia a avut de înfruntat numeroase procese de deznaționalizare, rusificare, înstrăinare de la trecutul istoric, care au avut reminiscente grave în domeniul culturii. Autoarea menționează că pentru lichidarea acestor consecințe, statul român a promovat câteva direcții prioritare: sincronizarea spirituală a provinciei, educarea conștiinței naționale, introducerea învățământului obligatoriu, lichidarea analfabetismului, asigurarea școlilor și instituțiilor culturale cu cadre calificate etc.

Capitolul II al monografiei, intitulat „Dezvoltarea culturii naționale în Basarabia interbelică” (pp. 66-110), pune în evidență documente referitoare la afirmarea creației muzicale, evoluției artei interpretative, progresul artei teatrale, contribuția artiștilor plastici. În baza documentelor cercetate autoarea constată că o atenție sporită a fost acordată învățământului artistic. Are loc o creștere a numărului de instituții artistice și o orientare a lor spre valorile naționale. Un rol important revine școlilor muzicale, Seminarului Teologic, Conservatorului „Unirea”, Conservatorului Municipal. Domeniul picturii a fost marcat de Școala de Bell-Arte. Documentele de arhivă i-au permis autoarei să demonstreze că în perioada anilor 1918–1940 teatrul autohton cunoaște o dezvoltare fructuoasă. Personalități marcante și-au adus aportul în procesul de sporire a nivelului de cultură în întregul ținut.

Merită a fi apreciat efortul autoarei în cercetarea subiectelor prezentate în Capitolul III ce are titlul „Activitatea de culturalizare a societății basarabene” (pp. 111-163). El cuprinde o descriere amplă a activității societăților culturale, aportul căminelor culturale și a altor instituții de culturalizare a populației rurale, reflectarea realizărilor în domeniul artelor în presa basarabeană. Menționăm atenția acordată de dna Larisa Noroc eforturilor instituțiilor și societăților culturale, regale și particulare, în culegerea și propagarea folclorului, în organizarea formațiilor muzicale, dramatice, coregrafice, organizarea concursurilor, expozițiilor de artă populară. Autoarea descrie și analizează activitatea căminelor culturale, a căror principale rezultate sunt: organizarea bibliotecilor, a conferințelor științifice în domeniul tehnicii, agriculturii etc., accesul la presa periodică, efectuarea studiilor etnografice, fondarea muzeelor, acumularea fondurilor pentru ajutorarea copiilor săraci și dotați, instalarea radioului, deschiderea cinematografele etc. Autoarea afirmă că în Basarabia au fost create condiții favorabile pentru îmbogățirea fondurilor de carte cu literatură românească. Cărțile în limba română au dat posibilitate intelectualității autohtone să se dezvolte în spiritul românismului. Se

realizau cercetări științifice dedicate patrimoniului cultural național.

Concluziile la fiecare capitol și cele finale confirmă atingerea obiectivelor lucrării și sunt orientate spre prezentarea evenimentelor ce au avut loc într-o perioadă în care noul regim a venit cu noi posibilități de afirmare a creației artistice, iar libertatea de exprimare a permis o evoluție a multor domenii ale culturii. Susținem opinia autoarei prezentată în finalul monografiei: „Politica culturală propagată de Statul Român în perioada anilor 1918–1940 a adus rezultate apreciable în toate domeniile. Cei 22 de ani de unitate politică au facilitat renașterea națională și integrarea spirituală a românilor basarabeni cu conaționalii din România. Realizările importante din acea epocă au influențat și au determinat încă mulți ani menținerea românismului, chiar și în perioada totalitaristă nivelatoare și deformatoare. Ele au fost de bun augur în lupta pentru suveranitate și crearea statului independent Republica Moldova” (p. 170).

Apreciem valoarea anexelor: Personalul didactic al Conservatorului Unirea (1919–1940); Personalul didactic al Conservatorului Municipal (1936–1940); Proiectul de salarizare a profesorilor pentru anul 1924; Competența profesională a Școlii de Bell-Arte (1918–1940); Interpreți instrumentiști, vocaliști, dirijori din două generații; Realizări ale muzicienilor basarabeni în Țară (anii 20–30); Tabloul căminelor culturale din județele Basarabiei; Raport cu privire la monumentele istorice de pe teritoriul Basarabiei. Ele au fost elaborate de autoare în baza depistării și analizei documentelor din Arhivele Naționale ale României, din studii speciale dedicate mai multor subiecte cercetate.

Menționăm, totodată, și includerea imaginilor cu câțiva reprezentanți ai culturii Basarabiei din perioada dată: Ștefan Neaga, Eugen Coca, Maria Cebotari, Lidia Lipcovschi, Alexandru Cristea, Mihail Berezovschi, precum și capodopere ale picturii și arhitecturii, ce au intrat în patrimoniul cultural al Republicii Moldova: Alexandru Plămădeală – *Monumentul lui Ștefan cel Mare, Bustul soției Olga Plămădeală*; Milița Petrașcu – *Bustul Reginei Maria și Bustul lui Constantin Brâncuși*; Claudia Cobizev – *Cap de femeie*, precum și pânze realizate de Eugenia Maleșevschi – *Autoportret*, Pavel Șilingovschi – *Portretul soției*; Claudia Cobizev – *Don Quijote*; Rostislav Ocușco – *Autoportret*; Auguste Baillayre – *Arlechin*; Șneer Kogan – *Peisaj*; Theodor Kiriakoff – *Costum de războinic grec*, Schiță de costum la spectacolul „Barbă Albastră” de Maeterlinck; Alexandru Plămădeală – *Autoportret* etc.

Caracterul inovator al lucrării elaborate de dna. Larisa Noroc nu poate fi pus la îndoială, dat fiind că

este o investigație științifică în care sunt valorificate numeroase documente de epocă referitoare la cultura din perioada interbelică. Problemele abordate în lucrare au un caracter original și constituie rodul muncii autoarei timp de mai mulți ani.

Prin construcția lucrării, orizontul ei documentar, factologic și ideatic, exercițiul conceptual și metodologic, cercetătoarea Larisa Noroc izbutește să expună atât probleme referitoare la politica guvernului român în domeniul culturii din Basarabia, cât și procesul de evoluție în mai multe genuri ale artei și în culturalizarea societății.

Lucrarea elaborată de dr. Larisa Noroc atestă seriozitatea, fiind o dovadă a realizării unor investigații științifice ce aduc limpezime și claritate în studierea problemelor abordate. Monografia este concepută și realizată într-o manieră academică, care certifică capacitățile dezvoltate ale autoarei de a face o analiză minuțioasă a izvoarelor și a surselor bibliografice cercetate, de a face concluzii și generalizări prețioase. Accentuăm, de asemenea, tendința autoarei de a fi deschisă și receptivă în aprecieri la tot ce este nou în cercetarea științifică: izvoare, concepte, metodologie, terminologie etc.

Monografia subliniază relevanța documentului istoric, a publicațiilor vremii, oferind o metodă inovatoare de a explora și interpreta cultura în diversele ei aspecte. Aceasta contribuie la o mai bună înțelegere a contextului social din Basarabia, prin capturarea

nu doar a evenimentelor, ci și a trăirilor oamenilor de cultură, ceea ce îmbogățește literatura de specialitate și oferă un cadru conceptual solid pentru studii viitoare.

Studiul realizat de dr. Larisa Noroc îmbogățește cunoștințele existente în domeniul istoriei acestei perioade, dar și contribuie la o mai bună înțelegere a dinamicilor sociale și culturale dintr-o perioadă semnificativă a istoriei țării noastre. Ea este un instrument valoros pentru cercetători, studenți, masteranzi, doctoranzi, cadre didactice și toți cei interesați de istoria culturii naționale în ansamblu.

Primit 31.03.2026

Acceptat 16.06.2026

Valentina Ursu (Chișinău, Republica Moldova). Doctor în istorie, conferențiar universitar, Universitatea pedagogică de stat Ion Creangă.

Валентина Урсу (Кишинев, Республика Молдова). Доктор истории, конференциар, Государственный педагогический университет им. И. Крянгэ.

Valentina Ursu (Chisinau, Republic of Moldova). PhD in History, Associate professor, State Pedagogical University "Ion Creanga".

E-mail: ursuvalentina@yahoo.com

ORCID: 0000-0002-5711-8726